Natuke Saksa maast ja rahwast.

Minul, nende ridade kirjutajal, on wõimalik olnud mõne aja Saksa maal elada ja maad ja rahwast sääl tunda saada. Tahan neist siin paari sõna rääkida, et meie oma rahwa elu Saksa rahwa elu kõrwa wõiksime seada.

Meie Eesti talumees küsib muidugi kõige esite: Kuda on talupoegade elu Saksa maal? — Õppimise ja teaduse poolest ei ole Saksa talupojad mitte wäga palju meie rahwast ees. Enamiste oskawad nad küll oma emakeelt lugeda, kirjutada ja ka rehkendada, aga need tundmised ei ole just mitte täielised. Nimelt uuemal ajal, kus meie külakoolid ikka enam ja enam paranewad, on noorema põlwe rahwas oma koolitarkuses pea niisama kaugel kui Saksa maal. „Noh," ütlewad nüüd wanameelelised, „ega Saksamaal talupoegi olegi, sest sääl on ju kõik Saksad ja räägiwad Saksi keelt."

„Jah, see on tõsi küll ütlen mina, et nad Saksa keelt räägiwad ja et nad Saksad on, aga see ei ole tõsi, et sääl talupoegi ei olegi. Saksa maal on Saksad niisama talupojad, kui meie maal üks jagu Eestlasi talupojad on. Nemad on Saksa talupojad. Saksa keel ei tee kedagi peenemaks ja haritud meheks, waid üleüldine waimuharimine teeb seda. Meest, kes siin Saksa keelt räägib, peetakse peeneks meheks, aga Saksa maal ei tehta seda mitte, sest sääl räägib iga kündja ja karjapoiss Saksa keelt. Sest õpime: Iga rahwa hulgas on kahte jagu inimesi: koolitatud ja koolimata. Nii on Saksa maal koolitatud ja koolitamata Sakslasi. Niisama saab ka üks kord meie maal olema ja on juba nüüdki jaolt, et koolitatud ja koolitamata, haritud ja harimata Eestlase wahel wahet tehtakse, aga mitte nii nagu nüüd weel tihti lugu, et haritud meest Saksaks nimetatakse ja harimata meest talupojaks. Talupoeg wõib oma seisuses, mis auuseisus on, nagu iga teine, wäga koolitatud ja haritud mees olla ja Saks kõige oma Saksa keelega alles üsna harimata ja koolimata.

Noh, hää küll! Kuda aga elawad Saksa talupojad? Siin pean küll ütlema, et nende kodune elu meie talurahwa elust hoopis mööda läheb ja see on nimelt kest Saksa maal nõnda. Külad on sääl juba pea seda, mis siin meie maal wäikesed linnad. Kõigil pool on majad sawi- ehk tellis-kiwidest tehtud, laud- ehk kiwi-katused pääl õle-katusid ei nähta kuskil. Talupoegade elutoad on rehest ära lahutatud ja on seest kirjude paberitega ära löödud, aknatel gardinad ees ja lillid ja roosid pottides akna pääl. Nõnda on nende elukord hoopis peenem, kui meie talupoegadel, ehk küll ka meil asi hakkab paremaks minema selle poolest.

Põllutööd tehtakse Saksa maal rohkemast jaost masinatega; iseäranis sünnib see nende juures, kellel suured ja laialised põllud on. Saksa maal elab rahwas wäga tihti, ja ehk küll iga maa lapike ära on haritud ja ka põld wäga rohkeste wilja kannab, ei saa ometi nii palju wälja, et rahwas sest wõiks elada, waid peab wõeralt maalt suure jao ostma. Selle pärast on alam rahwas Bismargi üle wäga pahane, et ta wilja eest, mis üle raja sisse tuleb, tolli maksu tahab wõtta ja et selle läbi igapäewane leib kallimaks läheb. Rohkem jagu inimesi sääl maal on käsitöölised ja peawad leiba ostma. Kõik asjad, mis käsitöö läbi tehakse, on sääl palju odawamad kui siin. Sest see ka tuleb, et elumajad hoopis peenemad on kui meie maal.

Ka linnad on ilusamad kui meie maal. Ühekordseid majasid on liinades wäga wähe leida, ehk ka mitte sugugi. Uuemal ajal ei anta enam lubagi ühekordseid ehitada. Selle pärast on kõik majad kolme-, nelja- ehk enamkordsed. Kui meie maal linna alewitesse lähed, siis leiad, et majad sääl enamiste ikka wäiksemad ja waesemad on kui pesalinnas. Mitte nõnda ei ole lugu Saksa maal. Berlinis, Dresdenis, Leipzigis ja mujal linnades on alewites weel ilusamad majad kui pesalinnas. Ka on üks iseäraline kasu ehitamise juures, kui maja mitmekordne saab, see on, et maja alust üks ainuke on waja teha ja teisel, kolmandal ja neljandal korral nut alust ega katust waja ei ole.

Eesti-rahwa Kasuline Kalender 1880, lk. 26